mimar.ist
Dört Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi • Yıl: 22 • Sayı: 75 • Sonbahar 2022

İklim Krizi ve Kültürel Miras

Koray Güler • C. İrem Gençer • Zeynep Eres • Banu Gökmen Erdoğan • Süreyya Topaloğlu • Esin Özlem Aktuğlu Aktan • Nilgün Çolpan Erkan • Aylin Akçabozan • Mustafa Sayan

Adalet Nöbeti Devam Ediyor!

Yeni Nesil Savaşlar ve Kültür Mirası

Boş Konutların Barınma Sorununa Etkisi: İstanbul

2022/3
ISSN 1302-8219 75
9 771302 821907
7,50 TL

mimar.ist
dört aylık mimarlık kültürü dergisi

Eylül 2022 • Yıl: 22 • Sayı: 75 Yayın Türü: Yerel, süreli

Yayınlayan
TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi

Sahibi
TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi adına
Esin Köymen

Genel Yayın Yönetmeni
Deniz İncedayı

Yayın Koordinatörü
Fatma Öcal Al

Yazı İşleri Sorumlusu
Metin Karadağ

Yayın Kurulu
Zafer Akay, Zafer Akdemir, Esra Akbalık, Oya Akın, Gül Cephanecigil, Ayşen Ciravoğlu, Burcu Selcen Coşkun, Tores Dinçöz, Zeynep Eres, T. Gül Köksal, Derin Öncel, Gülşen Özaydın, Mücella Yapıcı

Danışma Kurulu
Zeynep Ahunbay, Behiç Ak, Nur Akın, Ali Artun, Acar Avunduk, Çelen Birkan, Hasan Çakır (Almanya), Candan Çıtak, İsmail Doğanyılmaz, Nur Esin, Nuran Zeren Gülersoy, Zeynep Günay, Ersen Gürsel, Yücel Gürsel, Figen Kafescioğlu, Ruşen Keleş, Esin Köymen, Mehmet Küçükdoğu, Eyüp Muhcu, Derya Oktay, Sabri Orcan, Deniz Erinsel Önder, Hasan Cevad Özdil, Aslı Erim Özdoğan, Mehmet Özdoğan, Yıldız Sey, Simla Sunay, Betül Şengezer, Afşar Timuçin, Bülend Tuna, Rüksan Tuna, Hülya Turgut, Yıldız Uysal, Alper Ünlü, Zekiye Yenen, Emre Zeytinoğlu

Tarandığı İndeks
DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yönetim Yazışma Adresi
Kemankeş Cad. No.31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 251 49 00 Faks: (212) 251 94 14
e-posta: dergi@mimarist.org
www.mimarist.org/yayinlar/mimarist

Mali Koordinasyon
Mürsel Selçuk

Grafik Tasarım
Zehra Şenoğuz

Grafik Uygulama
Ebru Laçin Kilci

Baskı-Cilt
Ege Reklam Basım Sanatları San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0216 470 41 42, İstanbul
Sertifika No: 45604

Baskı Tarihi
Ekim 2022

Dağıtım
Zip Dağıtım

Ofset Hazırlık, Reklam ve Yapım Organizasyon
Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Kemankeş Cad. No. 31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 244 86 87 pbx Faks: (212) 244 86 88

Fiyatı: 7.50 TL
Yıllık abone ücreti: 26.00 TL
Öğrencilere % 50 indirim uygulanır.

Mimar.ist dergisi Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi üyelerine ücretsiz olarak gönderilir. Yazılarda ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergi adı belirtilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Dünya Mimarlık Günü ve Temel Hak Olarak Sağlık

1985'ten bu yana her yıl olduğu gibi bu yıl da ekim ayının ilk pazartesi günü Dünya Mimarlık Günü ve BM Dünya Habitat Günü olarak kutlanıyor. Amaç, meslek alanındaki gelişmeleri ve tartışmaları paylaşmak, önemli başlıklara vurgu yaparak meslektaşlar arasındaki iletişimi güçlendirmek ve mesleki duyarlılıkları yaygınlaştırmak. Mimarlık, hepimizin bildiği gibi yaşam kalitelerimiz, sağlık, sosyal adalet ve esenlik çerçevesinde önemli sorumluluklar taşıyan mesleklerden. Temmuz 2021'de gerçekleştirilen UIA Genel Kurulunda, 2022 yılının "Sağlık İçin Tasarım Yılı" olması kararı alınmıştı. Bu fırsatla binalarda ve kentlerde "önce sağlık" anlayışının, çevre ve kamu sağlığı konularını öne çıkaran tasarım yaklaşımlarının desteklenmesi amaçlanıyor; UIA tüm üye ülkelerini tasarımda sağlık konusuna odaklanan bir farkındalığa davet ediyordu.

Aynı çerçevede UIA, 2022 Dünya Mimarlık Günü temasını "Sağlık ve Esenlik İçin Mimarlık" (Architecture for Well Being) olarak belirledi. Bu başlık ilk bakışta genel bir söylem olarak görünse de, kapsayıcı ve düşündürücü bir içeriğe sahip. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlık kavramını, "sadece bir hastalığın veya zayıflığın bulunmaması durumunun ötesinde, fiziksel, mental ve sosyal açılardan tümüyle iyi hissetme durumu" olarak tanımlıyor; ve ekliyor: "Mümkün olan en yüksek sağlık standartlarına ulaşmak din, ırk, siyasi görüş, ekonomik ve sosyal konum gözetmeksizin her birey için temel bir haktır." (WHO) *

Söz konusu anlayış, meslek insanlarını yapılı çevre üretimine, mimari/kentsel tasarım alanına böylesi bir perspektiften bakmaya, özellikle de mesleğin toplum hizmeti ve kamu yararı önceliği niteliğini yeniden düşünmeye çağırıyor...

Bugün yerkürenin ortak sorunu olarak gündemde en ön sıralara yerleşen iklim değişikliği ve küresel ısınma konuları başta olmak üzere salgınlar, doğal ve insan yapısı afetler, göç sorunları, yoksulluk ve ekonomik kriz gibi başlıklar kuşkusuz bu geniş çerçevede yerlerini alıyor.

Bizler de bu sayımızın dosyasında "İklim Değişikliği ve Kültür Mirası Üzerine Etkileri" başlığıyla krizin çok yönlü etkileri ve bunların yaşam kalitesi ve kültür varlıkları üzerindeki yansımalarına, giderek de sürecin temel haklar açısından değerlendirilmesine yoğunlaşmak istedik. Değerli editörlerimizin ve yazarlarımızın katkılarıyla oluşan dosya içeriğini ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz. Ayrıca bu sayımızda "Yeni Nesil Savaşlar ve Kültür Mirası" başlıklı bir mini dosyamız da var. Yakın geçmişteki savaş ve çatışma ortamlarının, insan yapısı afetlerin, uluslararası kültür varlıkları ve dolayısıyla kent, bellek, yaşam hakları üzerindeki etkilerini sorgulamayı, konu üzerinde değerli uzmanlardan katkılar almayı hedefledik.

Diğer sayfalarımızda da mimarlık, kent, eğitim üzerinde farklı eleştirileri, değerlendirmeleri ve araştırmalardan kesitleri bulacaksınız. Öncelikle, Gezi davası dolayısıyla haksız ve hukuksuzca 25 Nisan 2022'den bugüne cezaevinde tutulan kıymetli arkadaşlarımız için, ülkemiz ve dünya için adalet istiyoruz ve Adalet Nöbetinden notlarımızı sürdürüyoruz...

Eğitim sayfalarımızı yaşadığımız salgın dolayısıyla uzun bir süre ertelenen ve bu yaz aylarında İstanbul Büyükkent Şubesi tarafından yeniden programlanan 'Kent Düşleri Atölyesi'ne ait değerlendirmelere ayırdık. Gerek teori - eğitim gerekse meslek pratiği açılarından değerli bir içerik ve hizmet sunan, önemli bir öğrenci, akademisyen, meslektaş buluşması olan bu atölye pratiğinin yeniden canlanmasını önemli bir kazanım ve sevinç kaynağı olarak gördük.

76. sayımızın dosyasında ise, İstanbul semtleri araştırmamızı sürdürmek amacıyla, Kadıköy - Moda üzerine bir birikim sunmayı planlıyoruz. Bu konu çerçevesindeki bilgi, araştırma ve katkılarınız içeriğimizi destekleyecektir.

Derginin kalitesinin geliştirilmesi, meslek alanımıza, meslektaşlara ve çevreye katkılar sunabilmesi amacıyla özverili çalışmalarını esirgemeyen tüm Danışma ve Yayın Kurulu üyelerimize, değerli yazarlarımıza ve siz kıymetli okurlarımıza tekrar teşekkür etmek isterim. Sözlerimi tamamlarken, kıymetli meslektaşlarımın Dünya Mimarlık Gününü içten kutluyor, sağlık, esenlik, barış ve adalet dolu günler diliyorum...

Saygılarımla,

Deniz İncedayı

* www.uia-architectes.org/en/architecture-events/world-architecture-days/

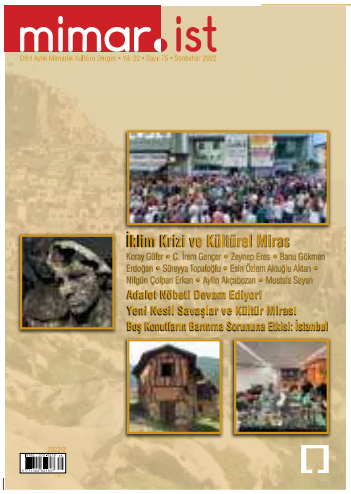

Mimar.ist Eylül 2022/3
ISSN 1302-8219

4 GÜNDEM

Adalet Nöbeti Devam Ediyor: Arkadaşlarımızı Derhal Serbest Bırakın! 4

5 HABER - ETKİNLİK

UIA 2023 Kongresi Katkıları Bekliyor!....5
MSGSÜ Mimarlık Bölümü 140. Yılını Etkinliklerle Kutluyor / *Nezih R. Aysel*....5
Trakya Araştırmaları Merkezi Arkeolojik Mirasın Yönetimi Semineri 6

7 KÜTÜPHANE

Kentin Labirenti / *Yılmaz Değer*....7
Etiler Bir Mahalle Öyküsü / *Güzin Konuk*....8
Bruno Taut: Mimarlık Öğretisi / *Zafer Akay*....9

10 ANMA

İhsan Bilgin'den Öğrendiklerim / *Ela Çil*....10
Nişan Yaubyan'ın Ardından... / *İren Bıçakçı - Serli Hobikoğlu*....11
Erdal Özyurt'a Veda: Bir Mimarlık Bilgesinin Bıraktığı Boşluğa Dair... / *Ahmet Tercan*....12

14 ELEŞTİRİ - KURAM

Sanat ve Mimarlık Tarihyazımının Alanını Genişletme Projesi Olarak *Zorunlu Çoğulluk - Mimarlık ve Sanatta Dilin Süreksizliği* / *Erdem Ceylan*....14

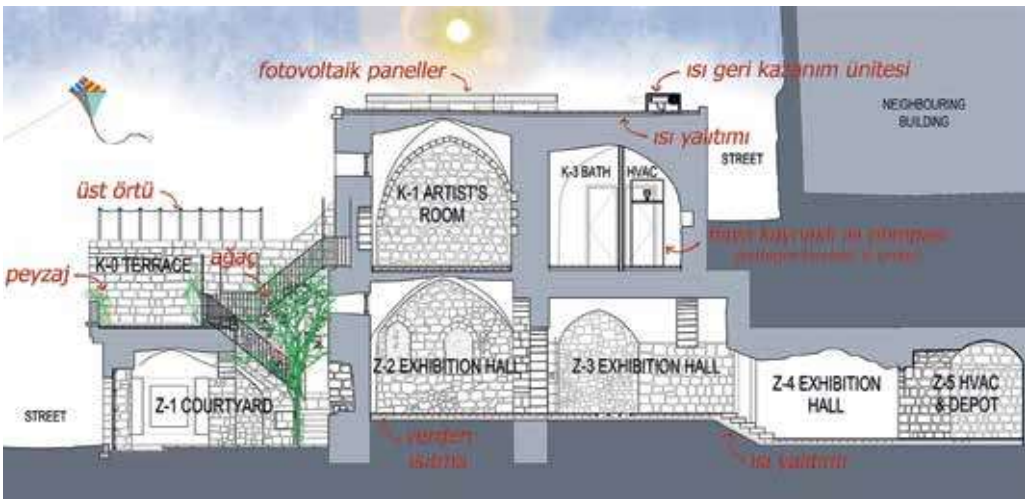

20 MİNİ DOSYA: YENİ NESİL SAVAŞLAR VE KÜLTÜR MİRASI

Yeni Nesil Savaşlar ve Kültür Mirası / *Dosya Editörü: Zeynep Gül Ünal* 20
Yeni Nesil Savaşlarda Korumanın Aktörleri ve Araçlarına Rusya-Ukrayna Savaşı Üzerinden Bir Bakış / *Zeynep Ece Atabay - Zeynep Gül Ünal* 21
Çatışma Durumunda Arkeolojik Alanların Korunması - Temel Yaklaşımlar / *Aysun Topaloğlu Uzunel - Zeynep Gül Ünal* 26
Çatışma Durumunda Müze Binaları ve Koleksiyonların Korunması / *Nevra Ertürk* 31

35 DOSYA: İKLİM KRİZİ VE KÜLTÜREL MİRAS

İklim Krizi ve Kültürel Mirasın Korunması Konusunda Uluslararası Yaklaşımlar / *C. İrem Gençer* 36
İklim Değişikliğinin Kültürel Miras Üzerindeki Risk Değerlendirmeleri: Edirne Örneği / *Banu Gökmen Erdoğan* 41
İklim Krizi Karşısında Kırsal Mirastan Alınabilecek Dersler / *Zeynep Eres - Koray Güler* 51
Enerji Verimli Bir Restorasyon Uygulaması: Mardin Tamirevi Deneyimi / *Süreyya Topaloğlu* 65
Kadıköy'de Bir Konut Alanı Örneğinde Yapılı ve Doğal Çevrenin Bütüncül Korunmasının İklim Değişikliğine Uyum Sürecindeki Önemi / *Esin Özlem Aktuğlu Aktan - Nilgün Çolpan Erkan* 69
Yeni Avrupa Bauhaus'u Yaklaşımı ve Getirdiği Açılımlar / *Aylin Akçabozan Taşkıran* 75
Sürdürülebilirlik Bağlamında Gömülü Enerji Tartışmaları ve Koruma Alanına Etkileri / *Mustafa Sayan* 81

91 İNCELEME

Mimarlık ve Sanat Birlikteliğinde Sanatçı Ercümend Kalmık'ın Rolü / *Hande Tulum Okur* 91
Boş Konutların Barınma Sorununa Etkisi: İstanbul Örneği / *Ahmet Suvar Aslan* 97
XV. Kent Düşleri Atölyesinin Ardından… / *Gülşen Kılıçreis Özaydın - Esra Akbalık* 104

112 ÇİZGİ

Behiç Ak 112

Kadıköy'de Bir Konut Alanı Örneğinde Yapılı ve Doğal Çevrenin Bütüncül Korunmasının İklim Değişikliğine Uyum Sürecindeki Önemi

Esin Özlem Aktuğlu Aktan, Nilgün Çolpan Erkan

Günümüzde dünyamızın en önemli sorunu küresel iklim değişikliğidir. Bu sorun enerji üretiminde yenilenebilir, çevre dostu yöntemlerin geliştirilmesi, çevre kirliliğine neden olmayan teknolojinin üretimi gibi küresel ve ülkesel ölçekte tedbirler ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bunların yanı sıra bu konuda daha az enerji tüketen ve çevreyi daha az kirleten alışkanlıklar edinmek, geri dönüşüme ve yerel üretime destek vermek gibi pek çok bireysel çaba izlenmektedir. Kentlerde barınma gereksinimin çözümünde, ömrünü tamamlamış yapıların dönüştürülerek yeni konut birimlerinin üretilmesi de uygulanan yöntemlerden biridir. Bu uygulamalar niteliksiz dokulara kimlik kazandırılması, riskli yapı stokunun dönüştürülmesi bağlamında son derece elverişli uygulama araçları olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak belirli bir kimliğe, nitelikli bir kentsel çevreye ve peyzaja sahip olan bir kent parçasında bu değerlerin hiçe sayılarak rant uğruna tahrip edilmesi, kimliğin ve sosyal yapının yitirilmesine neden olduğu gibi, küresel iklim değişikliğini olumsuz etkileyen sonuçları doğurmaktadır.

Yapılan araştırmalar barınma alanlarında en çok iklimsel konfor koşullarını sağlamak, ısınma veya soğutma amacıyla enerji tüketildiğini göstermektedir. Bu bağlamda gerek konut ölçeğinde gerekse mahalle ölçeğinde enerji tüketimini aza indiren, sürdürülebilir yerleşmeler öngören pek çok tasarı ortaya konulmuştur.

Konuya bu noktadan bakıldığında yapı ölçeğinde ele alınacak pek çok çözümün olduğu söylenebilir. Mimari çözüm önerileri, malzeme, yalıtım, peyzaj önerileri gibi… Bu çalışmada konut alanlarında çevre ile ilgili, sürdürülebilir mekânların tasarlanmasına dair, İstanbul'dan bazı sorunlar ve çözüm önerileri tartışılmaktadır.

Konut Alanlarında Sürdürülebilir Yaşam Konforu ve Mikroklima

İnsanların çalışma zamanları dışında hayatlarını geçirdikleri konut alanlarının sağlıklı ve konforlu olması yaşam kalitesi açısından birincil koşuldur. Yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği ise çevresel sürdürülebilirliğe bağlıdır. Bu sürdürülebilirlik kavramı içinde ekolojik ölçütler olduğu gibi kimlik gibi sosyo-mekânsal ölçütler de yer alır. Son yıllarda afet güvenliği adı altında gerçekleşen dönüşüm uygulamaları göstermektedir ki, çevre kimliğinin yitirilmesine paralel yaşam kalitesini artırmak ve sürdürmek adına tüketilen her tür enerji aslında çevresel sürdürülebilirliğe de zarar vermekte ve küresel sorunları tetiklemekte ya da daha da büyümesine neden olmaktadır.

Isı adası etkileri, çözümleri

Yapılaşmış alanlar; yapılar ve döşeli zeminler güneş enerjisini bitki ile örtülü alanlara kıyasla daha çok emer ve sonrasında yansıtır. Bu durum ısı adası etkisi denilen durumun ortaya çıkmasına neden olur. Isı adası etkisinin temel nedeni yapılaşmış yüzeylerin nem tutucu özelliklerinin olmamasıdır. Su geçirmez, gölgesiz yüzeylerin sıcak yaz aylarında 88°C'ye kadar yükseldiği saptanmıştır. Oysa nemli bir toprak yüzey ve üzerindeki bitki örtüsünün ısısı sadece 18°C kadar yükselmektedir (Steiner, Butlar, 2007:57). Bitki örtüsü, sahip olduğu nem oranı ile kentsel yüzeylerdeki solar radyasyon etkisinin azaltılmasında son derece etkilidir. İnsan kaynaklı ısınma, hava kirliliği, rüzgârın azlığı gibi konular da ısı adası etkisini artıran kaynaklardır.

Isı adasının olumsuz etkileri incelendiğinde özellikle sıcak mevsimlerde yaşam konforunu etkilemesinin yanı sıra sağlık sorunları, artan enerji tüketimi, bitki örtüsünün zarar görmesi gibi faktörler sıralanabilir. Isı adasının etkilerinin azaltılması için önerilen yöntemler ise; çatıların yansıtıcı malzeme ile kaplanması, yer döşemelerinde ısınma etkisini azaltacak malzeme kullanımı gibi temelde malzeme önlemlerinin yanı sıra daha etkili ve ekolojik olan, bitki örtüsü önlemleri sıralanmaktadır. Yeşil çatı, çatı bahçeleri, bitki örtüsü ile gölgelendirme gibi önlemler bu grubun içinde sayılmaktadır. Bitki örtüsü önlemleri yukarıda da sözü edildiği gibi sadece ısı adası etkisini azaltmakla kalmaz, özel-

likle ağaçlar, havanın temizlenmesi, süzülmesi, oksijen üretimi, görsel yanı gibi etkileriyle de son derece ekolojik ve estetik tedbirlerdir.

Bu nedenle çalışmada yaşam konforunu etkileyen birçok etmenden mikroklima/peyzaj ilişkisi, yenilenen bir konut alanı bağlamında, ele alınmaktadır. Konut alanları içindeki canlı peyzaj elemanları çevre kalitesini artırırken yabani yaşamın sürmesini, doğal kaynakların korunmasını, ısı adası, sera etkisinin azaltılmasını hatta ortadan kaldırılmasını sağlamaktadır (Barton e.al. 2005:4). Konut alanlarında doğal peyzaj elemanlarının özellikle de ağaçların pek çok olumlu etkisi bulunmaktadır:

1. Ağaçlar, havadaki partikülleri filtre eder.
2. Ozon, nitrojendioksit ve sülfürdioksit gibi astım ve benzeri hastalıklara neden olan kirleticileri absorbe eder.
3. Karbondioksit emer ve oksijen salar.
4. Yaz aylarında cilt kanserine neden olan güneş ışınlarına karşı gölge oluşturur (*sun protection factor* 6-10).
5. İnsanlar ve hayvanlar üzerindeki stres düzeyini düşürür (Ulrich, 2000).
6. Mülkiyet değerini artırır.
7. İçinde barındırdığı kuşlar, sincaplar, böcekler ve benzeri canlılar için vahşi yaşam koridorları/alanları oluşturur.
8. Ağaçlar sokaklarda yumuşak mekân oluşumunu ve yaya konforunu destekler (Barton vd. 2005:5).

Ayrıca tek bir ağaç genellikle 450 litre suyu nem olarak dışarıya salar. Bunun mekanik dengi, günde 19 saat çalışan, ortalama büyüklükte 5 adet oda klimasi olabilir. Klimalar sadece atık havayı içeriden dışarıya doğru değiştirmekle kalmaz, ayrıca yenilenebilir olmayan enerji kaynaklarından elektrik gücü alıp kullanır. Bu nedenle klimalar iç mekânları soğuturken kentsel hava sıcaklığını ve dolayısıyla ısı adası etkisini artırmaktadır (Yeang, 2012:142).

Şekil 1. İstanbul'da Kadıköy'ün konumu ve Kadıköy'de çalışma alanının konumu.

Çalışma Alanı ve Yöntem

İstanbul, en aktif fay hatlarının üzerinde yer seçmiş tarihi bir kenttir. 1999 yılındaki depremde de büyük kayıplar yaşanmıştır. Olası bir depremde aynı sürecin tekrar etmemesi için yeni bir yasa ile depreme karşı dirençsiz olduğu saptanan, eski yapı stokunun yenilenmesini kolaylaştırıcı bazı tedbirler alınmıştır. Bu çalışma bu yasayla uygulanan dönüşüm süreci ile ortaya çıkan mekânları, sürdürülebilirlik bağlamında incelemektedir.

Kadıköy, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda yer alan en eski iki ilçesinden biridir. Çalışma alanı Kadıköy İlçesi'nde Acıbadem Mahallesi'nde bulunmaktadır (*Şekil 1*). Acıbadem, Osmanlı Dönemi'nde bağların, bahçelerin ve koruların arasında saray mensuplarının köşklerinin bulunduğu, sarayın meyve ve sebzelerinin bir kısmının temin edildiği alan olarak bilinmektedir. 1950'li yıllarda yapılaşmaya başlayan Acıbadem, 1955'ten sonra mahalle statüsü kazanarak İstanbul'un, temiz havası ve peyzajıyla öne çıkan, en nezih semtlerinden biri olmuştur. Adını, artık çok az sayıda bulunan, acıbadem ağaçlarından alan semtin bu çalışmada incelenen bölümü ilk kez 1965 yılında yapılaşmıştır. Acıbadem Mahallesi bahçe içinde az katlı evleri, zengin bir peyzaja sahip konut bahçeleri ile her zaman tercih edilen bir konut alanı olmuştur. Özellikle kent merkezine yakınlığı, ulaşım olanakları da mahallenin tercih edilirliğini artırmaktadır.

Bu çalışmada Acıbadem Caddesi'nden cephe alan, bir zamanlar Acıbadem kimliğini oluşturan bahçeli Acıbadem apartmanlarını içeren ancak Dönüşüm Yasası ile bu değerleri yitiren bir yapı adasında ortaya çıkan dramatik değişim ele alınmaktadır. Seçilen yapı adasında üç durum karşılaştırılmıştır (*Şekil 2*). Bunlardan

ilki dönüşüm süreci başlamadan önceki durum olan 2009 yılı, ikincisi dönüşüm sürecinin başlamasıyla birlikte değişim sürecini ortaya koyan 2014 yılı ve son olarak dönüşüme uygun olan parsellerin de yapılaşmasıyla yapı adasının aldığı son durum 2021 incelenmiştir. Bu karşılaştırma sürecinde eski fotoğraflar, hava fotoğrafları, belediyeden elde edilen hal-i hazır haritalar ve imar durumları değerlendirilmiştir. Çalışma konusu bağlamında yapı adasındaki mülklerde yapılaşma miktarı, yapıların boyutları dışında özellikle eski, mevcut ve gelecekteki peyzaj yapısı incelenmiş ve mikroklima konusunda saptamalar paylaşılmıştır.

Çalışma alanı

Çalışma alanı güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen biçimli, 24.064 m² büyüklüğünde, yaklaşık 246 m genişliğe, 96 m derinliğe sahip, sadece batı cephesindeki giriş katları ticaret işlevi olan konut adasıdır. Ada içinde ortalama büyüklükleri 921 m² olan toplam 23 adet parsel bulunmaktadır. Üç adet parselde ikişer yapı inşa edilmiştir.

Araştırılan alt bölgenin içinde yer aldığı iklim kuşağına göre bu bölgede yazları sıcak ve kurak, kışları kısmen ılıman ve yağışlı geçer. Sıcaklık bir yıl boyunca -14°C ile +41,5°C arasında seyrederken, yaz aylarındaki ortalama sıcaklık 26,5°C'dir ki yapılan saptamalar son dönemde yaz aylarındaki sıcaklığın arttığını göstermektedir.[1]

Çalışma alanı örneğinde dönüşüm sürecinin konut alanlarına etkisi

Tüm Türkiye'deki yapıların depreme dirençli hale getirilmesi amacıyla çıkarılan bu yasa, parsel ölçeğindeki dönüşümlerle konut alanlarına, ekolojik olarak zarar veren, rant amaçlı bir yasa haline dönüşmüştür. Yenilenen planlar ile ek inşaat hakkına sahip olan parseller bu dönüşüm sürecine daha kolay adapte edilmektedir. Ek inşaat hakkı karşılığında yıkım/inşaat maliyetini ve üretim sürecini üstlenen firmalar, sahip oldukları birimleri daha pahalıya satabilmek ve mülk sahiplerini dönüşüme ikna edebilmek amacıyla, lüks yapı üretimini gerçekleştirmektedir. Yapının 'lüks' özelliği, kullanılan yapı malzemesinin kalitesi/gösterişi, klima, beyaz eşya gibi teknik donanım, kapalı otopark, çim ve çiçek ile oluşturulmuş sadece görsel amaçlı peyzaj tasarımına sahip küçük bahçeler ile sınırlıdır.

Bu süreçte değişen yapı kalitesiyle birlikte sosyal yapı da değişim göstermekte, bir kısmı

Şekil 2. Çalışma adasının yıllar itibariyle değişimi: a. 19 Temmuz 2009 tarihindeki hava fotoğrafı, b. Araştırma konusu olan yapı adası, 13 Haziran 2014 tarihindeki hava fotoğrafı, c. 30 Nisan 2021 tarihindeki hava fotoğrafı.

yalnız yaşayan, yaşlı mülk sahiplerinin yerine, daha genç ve üst gelir grubuna mensup kentliler mahalleye taşınmaktadır. Böylece mahallede artan araç sahipliliğiyle, yapı altındaki kapalı otoparklar konut seçiminde çekici bir faktör olurken aynı zamanda vazgeçilmez bir donanım haline gelmektedir.

Şekil 3. Acıbadem Caddesi'nde dönüşüm öncesi durum (mt361 arşivi ve Yandex sokak görüntüleri, 2011).

Şekil 4. Acıbadem Caddesi'nde dönüşüm sonrası görünüm (2022).

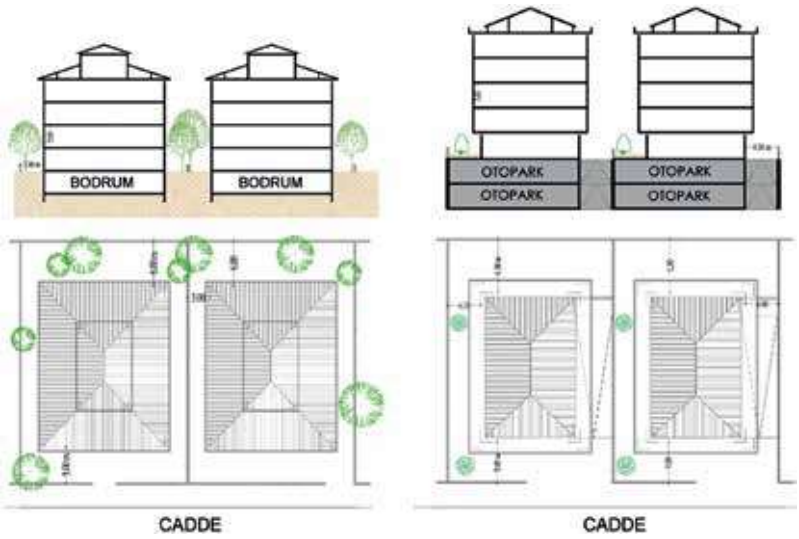

Şekil 5. Dönüşüm öncesindeki parsel kullanımı ve dönüşen yapıların parsel kullanımı.

Ancak değer artıran, pratik bir çözüm gibi görünen bu otopark alanları uzun vadede konut alanının ekolojik sürdürülebilirliğini ve konforunu olumsuz etkilemektedir. Eski yapıların tabanı yaklaşık olarak parsel alanının %25'ini kaplamakta, bodrum katları olsa bile bu miktar artmamaktadır. Dolayısıyla parselin %75'inde birkaç araçlık hemzemin otopark dışında tümüyle bitki örtüsü ve doğal zemin bulunmaktadır. Oysa yeni üretilen yapılarda otopark olarak tasarlanan zemin altı katlarda, parsel alanının %100'ünün kullanıldığı, parsel içinde doğal zeminin hiç kalmadığı görülmektedir (*Şekil 5*).

Bu durum, kimliğinde peyzaj özellikleri büyük yer tutan Acıbadem Mahallesi'ndeki dokunun değişimine neden olacak süreci başlatmıştır. Yer altında parselin %100 kullanılması, zemindeki bütün peyzaj örtüsünü ortadan kaldırmaktadır. Çalışılan yapı adasında 23 parsel ve 26 yapı bulunmaktadır. 2009 yılında yapı adasındaki ağaç sayısı 259 olarak saptanmış, ağaçların adanın batı cephesi ve ada ortasında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu ağaçların türleri ise başta akasya ve ıhlamur olmak üzere malta eriği, mimoza, ibreli ağaçlar, zakkum, leylak gibi çiçekli ve güzel kokulu yüksek çalılardır. 2009 yılında parsel başına ortalama 11 ağaç ve ağaççık bulunurken bu sayı, dönüşüm çalışmaları nedeniyle 2014'te 70 adet ağaç ve ağaççık kesilerek 259'dan 189'a, parsel başı ortalama ağaç sayısı da 8'e düşmüştür. Yapılan incelemeye göre ise parsel ölçeğindeki bu dönüşüm süreci tamamlandığında yapı adasındaki ağaç sayısının,

Şekil 6. Yapı adasında gerçekleşen dönüşüm ve bu süreçte kaybedilen ağaçlar; 2009, 2014 ve olası dönüşüm sonucu durum.

57 ağaç daha yok edilerek 132'ye düşeceği öngörülmektedir (*Şekil 6*).

Yapı adasındaki en çarpıcı dönüşüm, Acıbadem Caddesi'nden cephe alan parsellerde görülmektedir. Yıkımdan önce üç kat ve bir çatı katı olan, 12 m yüksekliğindeki yapılar, zemin katlarında ticaret işlevi ile altı kat (18 m) olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu yapıların parsellerinde artık birkaç m²'lik çim alanlar dışında bir bitki örtüsü görülmemektedir (*Şekil 7*).

Dönüşüm geçirmiş parsellerde tüm parsel alanının sert zemin olması, yer altı otopark girişleri için eğimli düzlemlerin oluşturulması, parsel alanının kullanımını da ortadan kaldırmaktadır (*Şekil 8*).

Parsel içindeki ağaçların yok edilmesi temel bazı sorunları ortaya çıkarmaktadır. En başta ağaçların yazın serinletici, kışın ılıman etki yaratan mikroklimatik etkileri ortadan kalmaktadır. Ek olarak, artık ağaç gölgesi de olmadığından daha çok ısınan yapı cepheleri daha çok klima kullanımına neden olmakta, bu da iç mekânlar soğutulurken dış mekânın daha fazla ısınması anlamına gelmektedir. Bu durum ısı adası oluşumunu tetiklemekte, kentsel mekânlarda ısı artışı gün geçtikçe artmaktadır. Meteoroloji verileri de son 30 yıllık dönemdeki bu artışı göstermektedir.

Bunların yanı sıra ağaçların, gürültüyü engelleme, tozu süzme, görüşü kısıtlayarak mahremiyeti sağlama, estetik görüntü oluşturma, kentsel faunayı destekleme gibi bütün avantajları ortadan kalkmaktadır. Yeni üretilen yapıların bahçelerinde, sert zemin dışında kalan alanlarda da küçük miktarlarda çim alanlar ve çalılar ekilmektedir. Sık, yağmurlama sulama gerektiren bir bitki örtüsü olan çim alanlar, yaz aylarında şiddetli su sıkıntısı çeken bir kent için uygun peyzaj çözümleri değildir. Ancak toprak örtüsü 50 cm geçmeyen bu alanlarda ağaçlandırma yapmak mümkün olmamaktadır.

Yapı adasında parsel ölçeğinde, ağaçların kesilmesi ve bitki örtüsünün değişmesi dışında bu süreçte ortaya çıkan önemli sorunlardan birisi de yağmur suyunun, doğal zemin kalmadığı için, toprak tarafından emilememesine bağlı yeraltı sularının azalmasına neden olmasıdır. Bu da bu bölgede bahçe sulama için açılmış kuyulardaki su seviyelerinin düşmesinden anlaşılmaktadır.

Şekil 7. Acıbadem Caddesi'nde bir parsel; dönüşüm öncesi (Haziran 2011) ve sonrası (Nisan 2022).

Değerlendirme ve Sonuç

Kentsel dönüşüm süreçleri ile doğal mirasın kaybı ve mahalle belleğinin yitirilmesine eşlik eden iklim değişikliğine olumsuz etki süreçleri, dünyanın çeşitli yerlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Perth kentinde yapılan bir çalışmaya göre yayılarak büyümeye bir alternatif olarak sunulan kompakt büyüme ile daha yüksek yoğunluklu konut/apartman yaşamının neden olduğu sorunlar ve sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

- Bitki ve biyoçeşitlilik bağlamında doğal çevrenin tahribatı,
- Arka bahçelerin mevcut ağaç gölgeliğinin (*tree canopies*) korunamaması,
- Yerel yönetimin ısı adası etkisiyle mücadele etmesi,
- Mevcuttaki otomobil sahipliliğinin artacak nüfusla birlikte daha da yükselmesine bağlı sorunların ortaya çıkması.

Yoğunlaşmaya maruz kalmış banliyö alanlarında ağaç gölgeliklerinin ortadan kaybolması genel-

Şekil 8. Tur Sokak'taki dönüşüm öncesi ve sonrası parsel kullanımı (yeraltı otoparkına erişim ile yan bahçenin sert zemine dönüşümü).

